

A NAGY FÖLDRAJZI FELFEDEZÉSEK OKAI, TÖRTÉNETE, KÖVETKEZMÉNYEI

Gazdasági okok:

- gazdasági fejlődés a XV. sz-ban: népességnövekedés, városiasodás
- Nyugat-Európa: élelmiszer-szükséglet – ok: iparral foglalkozó népesség
- Kelet-Európa: mezőgazdasági cikkeket szolgáltat, posztóért és más iparcikkekért cserébe
- fő kereskedelmi útvonal: Nyugat-Európába irányuló kereskedelem
- központ: Flandria
- helye: Atlanti part menti hajózás
- köv.: megnövekedett a nemesfém-szükséglet – a nyugat-európai iparcikkek nem szolgáltatnak elegendő ellenértéket a keleti árucikkekért
- magyar és cseh bányászat visszaesik (szivattyúzás hiánya)
- de: a török terjeszkedés miatt új utakra volt szükség, mert a levantei-kereskedelmet 1453 után a Török Birodalom ellenőrizte (drága és bizonytalan)

A nagy földrajzi felfedezéseket lehetővé tevő **természettudományi felfedezések**:

- Humanista tanulmányok, természetmegfigyelés, régi művekből (**Arisztarkhosz**):
- **Ptolemaiosz**: a Föld gömb alakú
- **Regiomontanus** (Johannes Müller) tanított Vitéz János és Hunyadi Mátyás pozsonyi egyetemén, kiszámította a csillagok napi állását
- a firenzei **Toscanelli világtérképe**(1474);
- Martin Behaim (1492) - földgömb készítése;
- **Kopernikusz** (1507-ben heliocentrikus naprendszer elmélete.
- **Giordano Bruno** (középpont nélküli végtelen világegyetem
- Ticho de Brache (Galilei mestere) 1546-1601, az első obszervatórium megalkotója;
- Georgius Agricola (1494-1555) ásványtan és metallurgia megalapítója;
- **Paracelsus** 1493-1541 között: orvos, botanikus, kémikus;
- Servet Mihály (1511-1553) orvos (Genf) a vérkeringés felfedezője (Kálvin megégetteti);Torricelli, a barométer alkotója.

A nagy földrajzi felfedezéseket lehetővé tevő **műszaki találmányok**:

- **puskapor** használata, ágyú, puska;
- **tájéoló** (kompassz); navigációs műszerek (keresztbot=Jákob botja, gnomon, asztrolábium);
- a part menti hajózás átalakul **távolsági tengeri hajózássá**;
- új típusú **vitorlázat**; a hajó végén mélyen vízbe nyúló **kormánylapát**;
- új vitorlánhajó-típusok (**caravella**);
- **ételtartósítási** eljárások (kétszersült, szárított-sózott hús, szárított zöldség);
- Peter Henlein (1500) a zsebóra feltalálása;
- Leonardo da Vinci (1452-1519) szivattyú, esztergapad, hidraulikus sajtó stb.
- Johann **Gutenberg** (kb. 1400-1467): mozgatható fémbetűkkel való könyvnyomtatás nyomtató sajtóval, kétoldalas nyomás vászonrongyból készült papírra;
- iránytű; térképek; ingaóra; távcső; hőmérő.

A nagy földrajzi felfedezések története

Portugálok: a portugálok Afrikát kerülték meg, hogy Indiába jussanak

- **Tengerész Henrik** tengerészeti (navigátorképző) iskola Sagresban.
- Cél: Afrika nyugati partjainak körülhajózása, kereskedelmi telepek felállítása (arany, fűszer, elefántcsont, rabszolgák);
- 1445-ben a Zöld-fok elérése,
- 1471. áthaladnak az Egyenlítőn
- 1482-ben a Kongó torkolat.
- **1487-ben Bartolomeo Diaz** megkerüli Afrika déli csücskét, a **Jóreménység fok**; (Viharos-fok)
- **1498-ben Vasco da Gama** eléri Indiát (Calicut=Kalkutta) – Afrika körülhajózásával – a Szezi-csatorna megnyitásáig ez a legfontosabb Indiába vezető út!
 - A portugálok a pápától megkapják az afrikai kereskedelem monopóliumát.
 - Indiai-óceán térségében (Indonézia, Kína, Japán) gyarmatosítanak

Spanyolok: a spanyolok új eszközökkel hosszabb utakra is vállalkoztak

- 1479. dinasztikus házasság (**Kasztíliai Izabella + Aragóniai Ferdinánd**)
- 1492-ben Granada visszafoglalásával a reconquista sikeres befejeződése.
- **Kolumbusz Kristóf 1492. okt. 12** (hajók: Nina, Pinta, Santa Maria) (Guanahani, San Salvador okt. 12); a többi felfedező úton Kuba, Jamaica, Haiti, Dominica, Puerto Rico felfedezése.
- Portugál-spanyol hódítási vita - **Tordesillasi szerződés 1494.** (kieg:1529. zaragozai) (Zöldfok és Haiti között fele úton vonható délkör mentén a földgömb kettéosztása: Kelet felé portugál, Nyugat felé spanyol engedélyezett foglалás.
- Amerika elnevezése: Amerigo Vespucci (bizonyítja, hogy új kontinens)- 1500. Brazília
- 1513. Golf-áramlat
- **Conquista** (foglalás, gyarmatosítás az Újvilágban):
- 1519-ben Cortez (Mexico, aztékok, uralkodó Montezuma, főváros Tenochtitlan);
- 1532-ben Pizarro Perut (Inka Birodalom, uralkodó az Inka);
- **F. Magellán 1519. szept. 20-1521. között a Föld körülhajózása** (Magellán halála a Fülöp szigetek egyik helyi konfliktusában;

A nagy földrajzi felfedezések következményei a gyarmatokon:

Fejlett **amerikai civilizációk elpusztítása**, betegségek behurcolása, kifosztás, erőszakos térítés „civilizálás”. Földfoglalás, rablás, **gyarmatosítás**: arany, ezüst, drágakő, szövetek; kukorica, burgonya, paradicsom, kakaó, kávé, paprika, tök, napraforgó, dohány, gyapot, kaucsuk, kinin, cukornád stb.

Az El-Dorádót, az arany birodalmát kereső hódítók lakosságirtása, **ültetvényeken és bányákban** (amalgámozás)kényszermunka; európai iparcikkek piacává tett gyarmatok, helyi kézműipar elsorvasztása; az Európa-Ázsia kereskedelmi kapcsolat bővült Afrikával és Amerikával.

1552-ben Las Casas szerzetes beszámolója (az őslakosok nem bírják a nehéz fizikai munkát, hullanak) és ötlete: négerrek alkalmasabbak lennének munkavégzésre. Afrikában embervadászat, **emberkereskedelem, rabszolgabevitel** Amerikába (embertelen utaztatás hajófenéken, összezsúfolva, nagy halandóság mellett), 9-12 millió fő. Kalózkodással is kiegészített gyarmatszerzési haszon (angolok, franciák).

A FÖLDRAJZI FELFEDEZÉSEK HATÁSA, KÖVETKEZMÉNYEI

A világkereskedelem kialakulása: minden felfedezett kontinens bekapcsolódott a kereskedelemben: (Amerikából új növények és nemesfém érkezett, Afrikából Amerikába

munkaerő, Ázsiából luxuscikkek, Európa főleg ipari késztermékekkel illetve arannyal kapcsolódott be a világkereskedelemben)

A földrajzi felfedezések hatása, következményei Európában:

Infláció és árforradalom; kontinentális munkamegosztás

- **Infláció:** a nemesfémek és a pénz értékének csökkenése,
- **Árforradalom:** iparcikk drágulás,
- mezőgazdasági termékek árának növekedése (lakosság-szám-növekedés, fogyasztói szokások változtatása nyomán) 2-3 szoros ár-növekedés,
- kinyíló olló; (az agrártermékek drágábbak, mint az iparcikkek) az agrárterületek **vásárlóképessége megnőtt:**
- az iparosok egyre több, olcsóbb, gyorsabb termelés nagy haszonnal értékesítve
- kereskedők: többet eladni
- **a manufaktúra- munkamegosztás:** egyes munkafolyamatokra bontott termelés
- betanított munkások olcsón, sokat tudnak termelni
- **tőke:** a haszon reményében befektetett pénz, szerszám

Centrum: a gazdaság centruma az Atlanti-óceán partjára tevődött át.

- **Az óceáni partvidék fellendülése:**
- az útvonalak az Amerikához közelebbi Atlanti-óceán partjára tevődtek át, kikötők épülése, kereskedelem, városok
- **a világpiac központja** áthelyeződött **Anglia** (London), **Németalföld** (Amszterdam, Antwerpen), **Észak-Franciaország** (La Rochelle, Nantes), Spanyolország és Portugália (Lisszabon) kikötőibe
- **eredeti tőkefelhalmozás:** Anglia, Németalföld
- gyapjú iránti kereslet következménye: **bekerítések:** parlagföldek, legelők, majd paraszti földek elvétele – köv.:
- **bérmunkások** (parasztok, termelőeszközeiket vesztett iparosok – 1597. Véres törvények
- **tőkés polgárság** kialakulása: kereskedők, nemesek, gazdag parasztok
- **bérmunka** alkalmazása, ezt nehezítik a meglévő feudális korlátok;
- szaporodnak a bankok, megjelenik a **tőzsde**.
- Sorozatos befektetések, felhalmozódó befektetési összegek,
- **kereskedelmi- és banktőke**, bankok, kereskedelmi monopóliumok (területekre, útvonalakra, termékekre); kereskedelmi társaságok; nagy bankházak (pl. **Fugger**);
- Spanyolország és Portugália képtelen modernizálódni – ok: nemesfémbeáramlás miatt nem fejleszti az ipart!

Periféria: Közép-európa, Baltikumi területek

- **ipara továbbra sem** fejlődött,
- de mezőgazdasága a centrum **nyersanyagellátójává** vált
- haszon miatt a földesurak erőteljesen **növelték majorságaikat**,
- **több robotot** és fuvarot követeltek,
- paraszti árutermelés a periférián is megindul,
- de a földesúri árutermeléstől akadályoztatva.
- **az Elbától keletre** megerősödtek a feudális formák (**második jobbágyság**),
- jobbágyok személyes függése (röghöz kötés).
- később: ez **hátráltatta a centrumhoz történő felzárkózást**
- rövid távon jelentkező előnyök hosszabb távon hátrányokká váltak.